

Živly v nás i okolo nás

Téma živlov sprevádza ľudskú kultúru odnepamäti. Môžeme sa s ňou stretnúť v dielach starovekých filozofov i v učení prírodných národov. V európskej tradícii sa väčšinou hovorí o 4 základných živloch - oheň, voda, zem a vzduch. Sú to základné materiálne elementy, ale i konštanty ľudského myslenia. Rozdelenie na živly/prvky pomáhalo ľuďom utriediť si materiálny svet okolo seba a podnety, ktoré vnímajú. Čoskoro však živly nadobudli i silný vnútorný obsah pre prežívanie každého človeka. Živly sa tak stali dôležitou súčasťou predstáv u usporiadaní sveta a duše už od pradávna.

Ako príklad môžeme uviesť niektorých starovekých filozofov: Anaximenes hovorí: (vrchol života okolo 546 pr.n.l. : "ako naša duša, ktorá je vzduch, nám vládne udržiavajúc nás dokopy, obklopuje i celý vesmír dych a vzduch. ." Pre Anaximena je vzduch niečím materiálnym, a ako prazáklad je látkou bytostne živou, oživenou a oživujúcou.

Pre Herakleita (okolo 500 pr.n.l.) prazákladom všetkého je večne živý oheň. "Tento svet nevytvoril žiadny z bohov ani ľudí, ale vždy bol, je a bude večne živým ohňom, roznečujúcim sa a hasnúcim podľa miery."

Empedokles (490 - 430 pr.n.l.) vo svojom výklade sveta vychádza z predpokladu 4 pôvodných látok - zem, voda, vzduch, oheň. Toto je zrejme odvodené z tradičných protikladov sucha a vlhka chladna a tepla. Tieto látkové princípy nazýva korene vecí, neskôr sa ustálil názov stoicheia - latinsky elementa - prvky (živly). Sú večné, nemenné a pritom trpné, bez pohybu. Do pohybu ich dávajú 2 základné princípy - dynamické aktívne sily a to láska(priateľstvo) a svár(nenávisť). Láska pôsobí miešanie prvkov a nenávisť ich rozdeľovanie. Prijemný pocit vzniká, keď s telom príde do styku vec, ktorá má podobné látkové zloženie, ak je zloženie rozdielne, dochádza k pocitu neľúbošti.

Staroveké učenie o temperamentoch (sangvinik, choleric, melancholik, flegmatik) je tiež napríklad založené práve na súvislosti určitého živlu a typu telesnej "šťavy" v človeku a to potom určuje "povahu" človeka.

Živly alebo elementy sa objavujú skoro v každej kultúre. V psychológii i kultúrnej antropológii sa hovorí o symbolike živlov, ktoré majú bohatý kultúrny i psychologický význam. Odrážajú sa v našom jazyku, pocitoch i predstavách. Každý si určite spomenie na slovný obrat, ktorý je spojený s niektorým so živlov. Napríklad: "mať hlavu v oblakoch", "potrebujem sa ísť nadýchať čerstvého vzduchu", "uzemniť niekoho", "byť nohami na zemi", "cítiť pevnú zem pod nohami", "zahorieť láskou", "vyhorieť", "rozohniť sa", "nechať sa unášať prúdom", "zmyť zo seba ťažkosť", "živá voda", "spláchnuť starosť" apod. Väčšinou sú to slovné spojenia, ktoré cez prítomnosť niektorého so živlov vyjadrujú i nejaký silný ľudský pocit.

Každý so živlov má teda i hlboký symbolický význam. Všetky štyri živly sú darcami, inšpirátormi a základmi života. Majú často ale i protichodnú symboliku, na jednej strane život dávajú, ale môžu byť i nebezpečné, ohrozujúce a priniesť i zánik.

Oheň si nesie symboliku inšpirácie božskej iskry zapálenej v každom z nás. Prapôvodná ohnivosť skôr vylieťa zo stredu na obvod alebo smerom nahor rovnako ako slnečné lúče alebo oheň. Podobne tak ohnivý človek je vášnivý, expanzívny, "ľahko sa zapáli" pre vec. Oheň v tmavej noci môže byť symbolom bezpečia, ale ak sa neukontroluje, môže byť i ničivý.

Voda je čistá, priehľadná, ale môže byť i tajomná a temná. Má veľa premien a podôb, berie na seba formu podľa okolitých predmetov, tečie smerom nadol, prúdi. Je darkyňou života, v hĺbkovej psychológii je voda symbolom nevedomých vrstiev osobnosti. Rôzne podoby vody (rieka, jazero, more, prameň, ľad, dážď, para) môžu mať i rôzny symbolický význam.

Vzduch preniká všade, je ľahký a pohyblivý, nehmatateľný a neuchopiteľný, dokáže sa pohybovať rýchlo a ľahko, je spájacím médiom. Je mu vlastný nadhľad, prehľad, priehľadnosť. Slovo vzduch súvisí s praslovanským slovom duch, dych ako prejavom života. V dýchaní do nás vstupuje celý svet a my sa výdychom stávame jeho súčasťou. Vzduch je práve tým médiom, v ktorom sa táto výmena uskutočňuje.

Zem je pevná, spoľahlivá, pomaly sa mení, stála. Pokiaľ ju chceme pretvoriť, vyžaduje to mnoho práce. Ak sme trpezliví, vydá svoje bohaté plody. Zem vie veľa dať, niešť. Je archaickou matkou, ktorá živí a nesie svoje deti. Zem pre jej životadarnú silu a náš domov si vybrali za symbol i ekologické hnutia. Zaujímavá a známa je napríklad koncepcia Gaia Jamesa Lovelocka, kde hovorí, že naša Zem je vlastne samoorganizujúcou sa entitou, ktorá sa aktívne prispôsobuje aktuálnym podmienkam, aby "vytvorila" podmienky na zachovanie života organizmov na nej žijúcich.

Toto je len malá ukážka z bohatej symboliky živlov. Pre každého z nás môžu mať tieto elementy osobitný, jedinečný význam. Môže byť inšpiratívne zamyslieť sa, ako vnímame živly v nás a okolo nás my osobne.

Dôležitá je aj idea, že sa jeden živiel môže premieňať do druhého a tak vzniká kolobeh života. Napríklad strom pri raste koreňmi nasáva vodu a minerálne látky zo zeme (živiel vody a zeme). Listami dýcha (živiel vzduchu) a v slnečných lúčoch prijíma svetlo a teplo (živiel ohňa). Keď drevo stromu horí, živly sa z neho zase uvoľnia. Voda sa odparí, svetlo ktoré na strom dlhé roky svietilo vyhorí mohutným plameňom, kyslík, ktorý strom „vydychoval“, umožní tento energetický proces a živiny z pôdy sa premenia na popol a sadze, aby znovu poslúžili pre ďalší život. Aj telo človeka obsahuje všetky štyri živly a keď sú vo vzájomnej rovnováhe – harmónii, človek je zdravý.

Je pre mňa fascinujúce, že živly sú jednak niečím prírodným, hmatateľným reálne existujúcim, z čoho je usporiadaný svet a jednak sú aj organizujúcou štruktúrou psychiky a majú bohatý a silný symbolický obsah a psychologický význam. Fascinuje ma prepojenie duševna s prírodným a verím, že kontaktom s týmito "silami" sa môžeme skontaktovať aj so zdrojmi našej vlastnej energie.

Hana Bednaříková

Podnetné informácie a inšpirácie k tejto téme nájdete:

www.poradenskapsychologicka.sk

Stavěl, J.: Antická psychologie. Praha, SPN, 1972

Biederman, Hans: Lexikon symbolov. Obzor, Bratislava, 1992

Banzhaf, Hajo: Živly jako obraz člověka, Bratislava 2001

Lovelock, James: Gaia. Abies. Praha, 1993

www.grafologie.cz, www.poznanie.sk